ACTIVITATEA MILITANTĂ A PICTORULUI NICOLAE POPESCU

Stela RADU

Personalitate artistică marcantă, Nicolae Popescu (1835—1877) se impune prin activitatea sa ca cel mai de seamă exponent al picturii din Banat în secolul al XIX-lea.

S-a născut în anul 1835 în comuna Zorlenţul-Mare din judeţul Caraş. Şi-a început ucenicia de pictor alături de tatăl său, cunoscut ca zugrav de biserici. Rămas orfan, ajunge sub îngrijirea şi protecţia preotului din sat, care-l trimite la Bocşa, la pictorul Mihai Velceleanu — primul pictor român din Banat cu studii academice urmate la Viena — pentru ca în atelierul de pictură al acestuia să se formeze ca pictor de biserici. Aici va rămîne între anii 1849—1851. După aceşti doi ani îl vom întîlni la Oraviţa în atelierul unui meşter bănăţean, Mihai Popovici, de unde va pleca la Budapesta. În anul 1860 se înscrie la Academia de Arte Frumoase din Viena.

Anul 1864, notat pe cîteva desene şi picturi aflate în colecţia Muzeului Banatului, este ultimul an al şederii sale la Viena. În anul 1865 pleacă la Roma. Începînd cu această dată urmează ani de călătorii între Roma şi provincia sa natală. Revista ,,Familia'' din iulie 1867 ne informează despre prima sa întoarcere din Roma şi stabilirea la Oradea. Cu această ocazie pictorul angajează cîteva comenzi după care părăseşte din nou ţara. Se întoarce iarăşi în anul 1870, stabilindu-se cu familia pe timp de trei ani în satul său natal. În anul 1874 se stabileşte la Tg. Jiu pentru pictarea bisericii ortodoxe din localitate. Acesta a fost un eveniment important, marcînd colaborarea artistică a românilor din Banat cu cei din România acelui timp. Nicolae Popescu urmează gestul înaintaşilor Mişu Popp şi Carol Pop de Szathmary, acela de a sluji prin arta sa la apropierea românilor din cele două provincii.

După pictarea bisericii din Tîrgu Jiu se întoarce la Roma. În anul 1876 se stabileşte în comuna Pesac din Banat pentru pictarea bisericii de aici, după care pleacă din nou în Italia, ultima sa revenire din Roma avînd loc în anul 1877, cînd pictorul se stabileşte la Lugoj. Este un an de intensă activitate, întreruptă din cauza morţii sale.

Activitatea plastică a lui Nicolae Popescu fiindu-ne cunoscută, nu ne vom opri asupra ei. Deţinem la Muzeul Banatului din Timişoara o frumoasă colecţie de picturi şi desene ale artistului, în măsură să definească preocupările sale artistice.

Prin activitatea sa artistică el depăşeşte limitele provinciei sale natale, înscriindu-se în contextul istoriei plasticii româneşti.

În articolul de faţă ne propunem să abordăm o altă latură a activităţii lui Nicolae Popescu, cea care-l ridică pe treptele artiştilor cetăţeni, ca militant pentru idealurile românilor şi promotor al organizării unui învăţămînt artistic superior în Banat.

Iosif Vulcan văzînd în Nicolae Popescu un talentat artist şi totodată un înflăcărat patriot, va publica în paginile revistei ,,Familia'', în numeroase articole, aspecte legate de preocupările pictorului, precum şi o parte a corespondenţei sale din Roma [1].

Nu rămîne fără ecou încercarea lui Nicolae Popescu de a ilustra poezia lui Andrei Mureşanu ,,Deşteaptă-te române''. Iosif Vulcan a primit de la Vicenţiu Babeş, cu care pictorul Nicolae Popescu corespondă, o fotografie a unei schiţe ce preceda o lucrare viitoare. Iosif Vulcan a văzut în ea un act de înalt patriotism, fapt pentru care a dat-o publicităţii [2]. Articolul cuprinde o descriere elogioasă a compoziţiei în care astăzi descoperim numeroase naivităţi, totul brodat pe un fond religios, menit însă să slujească ideii de unitate naţională [3].

Apologet al Unirii Principatelor, Nicolae Popescu execută la Oradea, în anul 1864, o schiţă în vederea unei compoziţii avînd ca subiect Unirea. Această schiţă este o interpretare alegorică a însemnatului eveniment care a găsit răsunet în inimile tuturor românilor.

În centrul compoziţiei, cele două femei care-şi dau mîna sînt simboluri ale Moldovei şi Munteniei. În planul al doilea, în dreapta compoziţiei, alte trei femei reprezintă cele trei provincii ce făceau parte din Imperiul austriac (Ardealul, Crişana şi Banatul).

Pictorul sugerează în desenul amintit unificarea administrativă şi culturală a celor două Principate. Mijloacele de exprimare sînt naive. Simbolurile stîngace slujesc însă unei nobile idei care a însufleţit o întreagă naţiune. Bărbatul din prim plan, aşezat lîngă trunchiul unui copac, pare să reprezinte, după interpretarea lui Ioachim Miloia [4],

---

[1] Vezi ,,Familia'', 1866—1867.
[2] Vezi ,,Familia'', 15—27 XI, 1866, pag. 59.
[3] *Idem.*
[4] Ioachim Miloia, *Date şi documente noi referitoare la viaţa şi opera pictorului bănăţean Nicolae Popescu*, Timişoara, 1929.

https://biblioteca-digitala.ro

Nicolae Popescu, *Schiță pentru compoziția „Unirea principatelor"* (varianta I)

pe Mihai Viteazul, devenit simbol al unității naționale.

Cele două grupuri de țărani, înaintînd din fundalul compoziției pe jos sau călare, constituie poate elementul cel mai realist al schiței, cu o profundă semnificație ideologică: participarea poporului la actul Unirii.

Scurtele notații: *„Unire eternă"*, *„Grăbiți la Unire"*, *„Acestea să le punem la un loc toate"*... subliniau adeziunea pictorului Nicolae Popescu la Unire.

O altă variantă servind aceluiași subiect redă Moldova și Muntenia întruchipate în persoana a două femei care se îmbrățișează.

Nobila preocupare a artistului de a sluji prin arta sa poporului român și idealurilor sale îl va însoți și la Roma. Anii petrecuți aici îi oferă lui Nicolae Popescu posibilitatea desăvîrșirii studiilor academice pe de o parte, iar pe de altă parte îi facilitează cunoașterea unor aspecte ale trecutului nostru istoric.

Corespondența lui Nicolae Popescu din acești ani, publicată în paginile revistei „Familia", dezvăluie interesul și admirația pictorului pentru Columna lui Traian, *„acest opu gigantic al antichității"* [5], pe care o descrie și o comentează în corespondența sa cu competența unui bun cunoscător al istoriei antice. La Roma, artistul este permanent preocupat de a *„putea mai mult folosi națiunii întregi"* [6].

După o descriere de ansamblu a Columnei, el face precizarea: *„scopul meu de astă dată e a aminti numai acele ce pentru națiunea noastră sînt de cea mai mare importanță"* [7].

Intenția de a difuza în țară scene de pe Columna lui Traian, menite să întărească ideea latinității neamului nostru, l-au dus pe Nicolae Popescu la cercetarea unor biblioteci din Roma, printre care și Biblioteca Vaticanului, spre a găsi *„desenurile, cele mai bune și perfecte făcute după Columna lui Traian"* [8]. Astfel Nicolae Popescu a găsit desenele făcute de către Pietro Santi Bartoli între anii 1667—1672, desene fidele basoreliefurilor, conținînd totodată și texte explicative deosebit de utile.

Încercarea de a litografia unele scene de pe Columnă nu s-a putut realiza, ea fiind prea costisitoare. Nicolae Popescu se mulțumește pentru început cu fotografierea unor scene semnificative pentru demonstrarea latinității noastre, fotografii difuzate în țară.

Continuîndu-și cercetările, Nicolae Popescu ajunge la concluzia că *„mai folositor pentru națiunea întreagă ar fi ca eu să desen și să dau la lumină toată Columna lui Traian"* [9]. El descoperă la muzeul San Giovanni in Laterano mulajele în gips făcute după Columnă.

Nicolae Popescu susține și argumentează necesitatea ridicării unei copii după Columnă la București *„fiind interesant și folositor pentru națiunea noastră"* [10], care, spune artistul, *„ar arăta fiecărui român originea sa, cine au fost strămoșii noștri glorioși"* [11]. În vederea acestei lucrări propuse, el își oferă desenele și recomandă mulajele amintite.

Înflăcărarea lui N. Popescu a fost stăvilită de rezerva celor din țară. Acțiunea de răspîndire a fotografiilor a găsit doar slabe ecouri în rîndul unor patrioți români care le-au solicitat. Acțiunea a fost abandonată din lipsă de posibilități materiale din partea artistului. Artistul se va orienta înspre latura mai practică a activității sale: pictura bisericească. Revenirile sale în țară l-au edificat asupra nivelului scăzut al artelor în Banat, în prima jumătate a secolului XIX. N. Popescu încearcă să dea o îndrumare academică, pe plan local, atît picturii bisericești cît și celei laice. În acest scop, el încearcă să înființeze o Academie de Arte Frumoase la Caransebeș.

Documentele păstrate, publicate și de istoricul de artă bănățean Ioachim Miloia în cartea sa [12], cuprind un memoriu prin care pictorul expune proiectul noii școli și arată utilitatea acestei Academii.

Din proiectul de funcționare a școlii reiese că elevii dobîndeau noțiuni de istorie națională și universală, făceau studii de anatomie, își însușeau legile perspectivei etc. ... Cunoștințele acestea depășeau limita unei școli de pictură și se ridicau la nivelul cerințelor unei academii.

N. Popescu a primit sprijinul material al autorităților bisericești. Proiectul însă nu a ajuns să fie materializat din cauza morții sale survenită în același an — 1877, la 29 decembrie.

Activitatea militantă a pictorului Nicolae Popescu, prezentată succint, contribuie la întregirea portretului acestei personalități, artist-cetățean, luptător pentru idealurile poporului, dornic să contribuie la ridicarea unor tinere talente din rîndul poporului, ale cărui interese le-a slujit și din mijlocul căruia s-a ridicat și el.

[5] „Familia", nr. 8/19 febr. 1867 pag. 93.
[6] *Idem.*
[7] *Idem.*
[8] *Idem.*
[9] „Familia", nr. 16/28 aprilie 1867.
[10] *Idem.*
[11] *Idem.*
[12] Miloia Ioachim, *op. cit.*

https://biblioteca-digitala.ro